

В спеціалізовану вчену раду
Д 35.051.03 у Львівському
національному університеті
імені Івана Франка
79000, м. Львів,
вул. Січових Стрільців, 14

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Козоріз Оксани Олегівни „Організація та діяльність
поліції на західноукраїнських землях у складі Республіки Польща (1921-
1939)”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Сучасні відносини між Україною і Польщею є досить контроверсійними. З одного боку є повне розуміння і підтримка з боку Польщі, як члена Євросоюзу, України у її євроінтеграційному векторі розвитку, з іншого, відкидання, засудження і небажання зрозуміти польською владою складності історичних взаємостосунків між нашими народами. Для налагодження конструктивного діалогу та досягненні консенсусу на основі загальновизнаного у сучасному світі принципу історичного примирення «вибачаю і прошу вибачення», очевидним є необхідність переведення дискусії у наукову площину. Як зазначає автор дослідження Козоріз О.О. стабільність взаємин та двостороннє партнерство між Україною та Польщею можливе лише за умов глибокого наукового аналізу, що допоможе усвідомити характерні для міжвоєнного періоду закономірності взаємостосунків та формування об'єктивних висновків відповідно до історичних реалій.

Однією із тенденцій у сучасній історико-правовій науці в Україні є дослідження організаційно-правових засад діяльності державних інституцій та використання їх досвіду на сучасному етапі державотворення. Важливою складовою державного апарату завжди були правоохоронні органи, які мають санкцію на легальне застосування сили, за що часто піддаються, як

як свідчить національний та міжнародний історичний досвід, була на вістрі не лише боротьби зі злочинністю, але і політичних протистоянь. Щоб уникнути втягування української поліції у виконання невластивих для неї завдань та провести ефективно її реформування, варто врахувати історичний досвід, в тому числі організації та діяльності поліції на західноукраїнських землях у складі Республіки Польща в період з 1921 до 1939 року. Саме ретельний аналіз законодавства Другої Речі Посполитої з питань організації поліції та правоохоронної системи загалом, вивчення специфіки його реалізації, дозволить раціональніше вирішувати теоретичні і практичні проблеми у цій сфері.

У своєму дослідженні О.О. Козоріз комплексно розглянула процеси і явища, пов'язані зі становленням, організацією та діяльністю польської державної поліції на західноукраїнських землях у 1921–1939 рр. Відтак польська поліція, за результатами дослідження здобувачки, не має однозначної оцінки, не виглядає як герой чи антигерой, а виступає у всій багатогранності.

Представлене до розгляду дослідження набуває особливої актуальності з кількох основних причин, а саме: дозволяє зрозуміти умови і методологію формування та діяльності поліції на західноукраїнських землях у складі Республіки Польща (1921-1939); дає можливість оцінити наслідки діяльності польської поліції для подальших українсько-польських відносин; забезпечує можливості використання досвіду організації польської поліції при реформуванні сучасних правоохоронних органів в Україні.

З огляду на вище викладене та ті положення, які містяться в авторефераті та рукописі дисертації, актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, забезпечена на достатньому науковому рівні. Особливим внеском здобувачки можна вважати детальний аналіз архівних справ, які додають об'єктивності та особливої цінності цьому

значний масив невідомих архівних матеріалів, документів, які містяться в архівних фондах Центрального державного історичного архіву України у місті Львові, Державного архіву Львівської області, Державного архіву Волинської області, Державного архіву Рівненської області. У цих фондах зберігається документальна інформація про становлення, розвиток та діяльність поліції на західноукраїнських землях в період з 1921 року до 1939 року. У процесі написання дисертації залучалася довідкова література та мемуари. Достовірність положень дисертації, в яких конкретизовано наукову новизну, забезпечується також обґрунтованими посиланнями на наукові праці як українських, так і зарубіжних вчених, а також репрезентативним використанням широкої джерельної бази (324 найменувань). Додатки А—Я є невід'ємною складовою дисертації, наочно демонструють структуру, фінансове та матеріальне забезпечення, кількісні й етнодемографічні характеристики особового складу поліції.

У дисертації Козоріз О.О. в цілому вдало сформульовано теоретичні положення, зокрема, актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження. Аналіз змісту дисертації та автореферату Козоріз О.О. свідчить про те, що сформульовані мета і завдання дослідження повною мірою досягнуті. Структура й обсяг дисертації зумовлені в першу чергу авторським підходом, предметом дослідження, метою й завданнями та відповідають логіці наукового пошуку. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. За своїм змістом дисертація Козоріз О.О. є історико-правовою працею, яка вписується у науково-дослідну тематику кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Характерні риси розвитку державності, права та політико-правової думки в Україні та зарубіжних країнах». Розісланий зацікавленим інституціям та особам автореферат відповідає змістові дисертації, їх висновки й основні положення є ідентичними.

Дисертація Козоріз О.О. починається з вступу, в якому обґрунтовано актуальність наукового дослідження, наголошено на зв'язку теми дисертації з науковими програмами, планами, темами. Авторці вдалося чітко та вичерпно визначити мету, завдання, об'єкт та предмет дисертації. Ґрунтовно охарактеризовано методологічну основу дисертації та сформульовано наукову новизну, а також викладено основні положення, що виносяться на захист, вдало визначено наукове й практичне значення одержаних результатів, вказано на їхню апробацію та публікації.

У першому розділі – «Історіографія та джерельна база дослідження» Козоріз О.О. здійснено аналіз ступеня наукової розробки теми, стан джерельної бази і методологічні засади на які спиралась здобувачка під час дослідницької роботи. Слід прийняти до уваги те, що авторкою ґрунтовно проаналізовано наявну історіографію та поділено її на вісім груп. Також, цілком слушно було звернуто увагу на те, якими були загальні тенденції наукового пошуку у кожній окремій історіографічній групі і як вони вплинули на вивчення тих чи інших аспектів досліджуваної дисертанткою проблематики.

Джерелознавчий аналіз показав, що Козоріз О.О. у своїй роботі спирається на репрезентативну джерельну базу, представлену різними видами і типами джерел, серед яких виділено нормативно-правові акти дослідженого періоду з різним ступенем юридичної сили, архівні матеріали, періодику, опублікований статистичний матеріал, мемуари, спогади. Слід наголосити на тому, що розкриття низки малодосліджених аспектів діяльності польської поліції на західноукраїнських землях у досліджуваний період стало можливим лише завдяки залученню значного масиву архівних матеріалів, більшість з яких були вперше введені дисертанткою до наукового обігу. Це, наприклад, документи фондів: «Перемишльський комісаріат державної поліції», «Команда державної поліції Малопольщі», «Львівське повітове управління поліції», «Волинська воєводська команда державної поліції», «Рівненське повітове управління поліції», «Здолбунівське повітове

Кандидатська дисертація Козоріз О.О. спирається на системну і довершену методологічну основу. Заслуговує на підтримку прагнення авторки використати для дослідження систему загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання. Система та особливості застосування наукових методів дослідження детально проаналізовано в окремому підрозділі дисертації (1.3.), у якому розкрито авторську методологічну концепцію дисертації.

Загалом, вміле використання методологічного інструментарію, коректне ставлення до наукових здобутків попередників і опора на першоджерела забезпечили достовірність результатів рецензованого дослідження.

Другий розділ – «Правове становище західноукраїнських земель у складі Республіки Польща та передумови реформування поліційних структур» присвячений соціально-економічним, культурним, політичним та правовим аспектам приєднання західноукраїнських земель до складу Другої Речі Посполитої. Проаналізовано юридичне оформлення захоплення західноукраїнських земель Річчю Посполитою. Дисертанткою слушно зазначено, що цей процес завершився рішенням Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р. Відображений процес розбудови державного апарату, створення підконтрольної місцевої адміністрації, формування місцевих правоохоронних органів. Розглянуто політико-правове становище західноукраїнських земель у складі Республіки Польща та удосконалено історико-правові знання про те, що остання, нехтуючи нормами міжнародного права, проводила на окупованих територіях політику насильницької асиміляції шляхом придушення політичного, громадського, економічного, культурного та релігійного життя українців. Заслуговує уваги наукова позиція авторки про те, що на підставі закону «Про державну поліцію» від 24 липня 1919 р. розпочався процес уніфікації усіх поліційних формацій до єдиної загальної системи поліційних органів, який завершився на початку 1921 р. офіційним заснуванням XIII Волинського округу.

У третьому розділі – «Структура, функції та повноваження польської поліції на західноукраїнських землях в 1921-1939 рр» здобувачкою критично проаналізовано нормативно-правову базу діяльності органів поліції. Зазначено, що вона перебувала у прямій залежності від політичної ситуації в II Речі Посполитій. На початку 1920-х років, в період відносної демократичності правлячого режиму, польський парламент мав значний вплив на діяльність поліції. Така ситуація зазнала змін після конституційного перевороту 1926 р., правоохоронні органи почали відігравати вирішальну роль в державному управлінні, як головний інструмент утримання влади. Результатом цього стало значне розширення компетенції поліції.

У дисертації варта уваги проведена класифікація органів поліції та розкриття функції та повноваження поліції відповідно до напрямків діяльності останньої.

В умовах розбудови добросусідських польсько-українських відносин важливим є об'єктивне висвітлення дисертанткою діяльності політичної поліції у боротьбі з українським національними та комуністичними рухами. У дисертації зазначено, що поліція порушувала польське та міжнародне право задля досягнення цілей у боротьбі з зазначеними рухами. Безперечно цікавою є інформація про участь польської поліції у проведенні «пацифікації» (умиротворення) українського населення та про існування концтаборів, куди відправляли українців, які чинили найменший спротив, без слідства та рішення суду, на підставі постанови відділення поліції. Висновки зроблені у дисертації з цього питання сприяють виробленню об'єктивних уявлень про тогочасні події, формуванню виважених оцінок, які б дозволили позбутися образ і взаємних звинувачень.

У четвертому розділі – «Функції та повноваження поліції за кримінально-процесуальним законодавством Польщі» здобувачкою проведено порівняльний аналіз повноважень поліції у кримінальному процесі за кримінально-процесуальним кодексом Австрії 1873 р. (який діяв до 1928 р.) та кримінально-процесуальним кодексом Республіки Польща 1928 р.

Авторка дисертації переконливо доводить, що кримінально-процесуальним кодексом Республіки Польща 1928 р. лише декларувалось верховенство права. У зв'язку з прийняттям міністерських інструкцій та наказів, а також новелізацій кодексу у 1932 р. та 1938 р., повноваження поліції були значно розширені, вона фактично перебрала на себе ряд функцій прокуратури та на рівні з нею виконувала повноваження під час дізнання.

У висновках викладені основні положення, достовірність і обґрунтованість яких підтверджена змістом розділів дисертації. Причому багато з них дають підстави для переоцінки сучасного стану правоохоронної системи в Україні, ролі і місця поліції в ній. Доцільними видаються пропозиції щодо застосування досвіду професійного відбору кадрів, проходження навчання та перекваліфікації працівників поліції.

Позитивно оцінюючи науковий доробок Козоріз О.О., водночас слід зазначити, що дисертація містить окремі недоліки та деякі дискусійні моменти.

Проводячи класифікацію поліції в залежності від виконуваних функцій та завдань, автор вказує на існування загальної, кримінальної та політичної поліції. В дисертації зустрічаємо ототожнювання кримінальної поліції з слідчою. Чи коректним буде таке ототожнення і яку поліцію в II Речі Посполитій називали судовою?

У підрозділі 3.2 зазначено, що грошове забезпечення відділу IV-Д політичної поліції було недостатнє, посилаючись при цьому на додаток X (фінансове забезпечення воєводських експозитур в грудні 1921 року). Чи доречним буде робити такий висновок маючи загальне фінансування окружних управлінь поліції за один місяць, а не конкретних експозитур відділу IV-Д за більш тривалі терміни?

Для більш повної об'єктивності дисертації вартувало б врахувати праці Сасанчина В.І., який досліджує створення та діяльність правоохоронних структур II Речі Посполитої.

Використання авторкою дисертації оригінальної термінології в назвах

іншомовною лексикою, значно ускладнивши читання. Козоріз О.О. у своїй роботі на позначення рангів державної поліції II Речі Посполитої, територіальних ланок поліції вживає терміни, запозичені з польської мови (дефензива, експозитура, інвігіляція, постерунковий, пшодовник), однак не надає ґрунтового роз'яснення. Доцільно було би навести відповідні роз'яснення таких понять.

Також недостатньо уваги дисертантка приділила уніфікації термінології, зокрема у тексті дисертації вживається як термін II Річ Посполита, так і Друга Річ Посполита, I Світова війна і Перша світова війна, австрійський Кримінально-процесуальний кодекс 1873 р. і кримінально-процесуальний кодекс Австрії 1873 р. Крім цього, доцільно було б перед основною частиною роботи розмістити перелік умовних позначень скорочень, таких як: ОУН, УВО, УНДО, ЦУВЗПФ, МВС, КПЗУ, КПСГ, КП(б)У, ЦК РКП(б).

Тривалий час західноукраїнські землі вважалися у II Речі Посполитій прифронтовими і потребували особливого контролю. Чи буде доречно використовувати досвід роботи польської поліції в зоні проведення операції об'єднаних сил на Сході України?

У дисертації зустрічаються повторювання викладеного матеріалу. Зокрема на ст. 77 розглянуто питання притягнення працівників поліції до дисциплінарної відповідальності, на ст. 100, ст. 105 знову ж таки розкривається ця тема. На ст. 80 міститься інформація про боротьбу польської поліції з українським національним та ліворадикальними рухами, проте цій темі присвячений цілий підрозділ 3.3 розділу 3 дисертації. Доцільно було б не повторювати викладений матеріал в інших розділах дисертації.

У тексті дисертації трапляються орфографічні та стилістичні помилки, пропущені або переставлені окремі літери, неузгоджені відмінки, що іноді ускладнює розуміння авторської думки.

Проте вищенаведені зауваження стосуються лише окремих аспектів

носять швидше рекомендаційний характер і побажання подальшої наукової розробки даної проблематики.

Результати наукового дослідження можуть бути використані у процесі подальшого удосконалення національного законодавства у правоохоронній сфері та реформування поліції. Окрім того, наукові доробки авторки доцільно реалізувати при визначенні подальших наукових досліджень з історії держави та права, для вивчення проблем правового регулювання правоохоронної системи на різних історичних етапах.

Викладене у відгуку дає підстави вважати, що дисертація Козоріз Оксани Олегівни «Організація та діяльність поліції на західноукраїнських землях у складі Республіки Польща (1921-1939)» є завершеною, самостійно виконаною, творчою, кваліфікаційною науковою працею. У публікаціях здобувачки й авторефераті відображені основні положення дисертації. Дисертація за своїм змістом і формою відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

**Доцент кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного та
міжнародного права
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Н.Я. Рудий

«22» листопада 2018 р.

Особистий підпис Рудий Н. Я.
засвідчено!
Проректор Іван Іванович
Литвишин
доц. П. Гурковський

